

АЛЕКСАНДАР ТОДОРОВИЋ

ALEKSANDAR TODOROVIC

ОСНИВАЧКА КОЛОНИЈА

КОНЗЕРВАТОРА-РЕСТАУРАТОРА
И МУЗЕЈСКИХ РАДНИКА СРБИЈЕ

FOUNDING COLONY

OF CONSERVATORS AND
RESTORERS AS WELL AS
MUSEUM WORKERS SERBIA

МУЗЕЈ НА ОТВОРЕНОМ „СТАРО СЕЛО“ СИРОГОЈНО, 2016.
OPEN AIR MUSEUM OLD VILLAGE SIROGOJNO, 2016.

Музеј на отвореном 2016

**Оснивачка колонија
конзерватора-рестауратора
и музејских радника Србије**

Издавач

Музеј на отвореном
СТАРО СЕЛО
Сирогојно, Србија
www.sirogojno.rs

За издавача

Бранко Благојевић
в.д.директора

Аутор и руководилац програма

Александар Тодоровић

Програмски савет

Милица Марић Стојановић,
Жељка Темерински,
Ненад Никитовић,
Милица Мирковић,
Ана Олајош и
Светлана Ћалдовић

Превод

Љиљана Цветковић

Лектура и коректура

Тања Калићеровић

Дизајн и графичка припрема

Тихомир Дабич

Штампа

CICERO, Београд

Тираж

300

Open air museums 2016

**Founding colony of
Conservators and restorers as well as museum
workers Serbia**

Publisher

Open air museum
OLD VILLAGE,
Sirogojno, Srbija
www.sirogojno.rs

For publisher

Branko Blagojević
Deputy manager

Author and Project Manager

Aleksandar Todorović

Program council

Milica Marić Stojanović,
Željka Temerinski,
Nenad Nikitović,
Milica Mirković,
Ana Olajoš i
Svetlana Čaldović

Translation

Ljiljana Cvetković

Language editing and proofreading

Tanja Kaluđerović

Design and prepress

Tihomir Dabić

Print

CICERO, Beograd

Circulation

300

АЛЕКСАНДАР ТОДОРОВИЋ

**ОСНИВАЧКА КОЛОНИЈА
КОНЗЕРВАТОРА-РЕСТАУРАТОРА
И МУЗЕЈСКИХ РАДНИКА СРБИЈЕ**

МУЗЕЈ НА ОТВОРЕНОМ „СТАРО СЕЛО“ СИРОГОЈНО, 2016.

ALEKSANDAR TODOROVIC

**FOUNDING COLONY OF
CONSERVATORS AND RESTORERS
AS WELL AS MUSEUM WORKERS SERBIA**

OPEN AIR MUSEUM OLD VILLAGE SIROGOJNO, 2016.

О КОЛОНИЈИ ABOUT THE COLONY

У Музеју на отвореном „Старо село“, Сирогојно, у периоду од 26. 05. до 01. 06. 2016. године, одржана је оснивачка колонија конзерватора-рестауратора и музејских радника Србије, при чему су у потпуности испуњени сви постављени циљеви. Поред планираних предавања, радионица и размене искустава које сматрамо најважнијим начином преношења знања и вештина, одржана је и радионица посвећена конзервацији и рестаурацији камена, као и предавање о паркетажи и ретушу на дрвеним носиоцима.

Због изузетно великог интересовања и могућности да угостимо десет особа, одлучили смо се да учеснике позовемо, а овогодишњем позиву одазвале су се колеге из:

- ◆ Народног музеја из Београда: магистар Милица Марић Стојановић, виши конзерватор, Жељка Темерински, конзерватор саветник, Ненад Никитовић, конзерватор;
- ◆ Етнографског музеја из Београда: Милица Мирковић, конзерватор, Рада Узелац, виши конзерватор техничар;
- ◆ Музеја Војводине из Новог Сада: Ана Олајош, конзерватор саветник;
- ◆ Народног музеја из Чачка: Слободан Богојевић, конзерватор;
- ◆ Предузећа Хемиеко из Београда: Срећко Стефановић, члан САИН-а, Борис Стефановић, директор предузећа;
- ◆ Музеја на отвореном „Старо село“ Сирогојно: Александар Тодоровић, конзерватор, и Светлана Ђалдовић, виши кустос.

Спречене послом, у раду колоније нису узеле учешћа колеге из Републичког завода за заштиту споменика културе.

Гости су били наставници: Ана Богичевић, Снежана Добросављевић, Раде Мутаповић и ученици Уметничке школе из Чачка (двадесет учесника) и Ивана Стаматовић, Маријана Тодоровић и Милена Вермезовић са ђацима Уметничке школе из Ужица (петнаест учесника), тако да је рад попримио едукативни, образовни и васпитни карактер, а будући конзерватори културних добара присуствовали су предавањима, учествовали у радионицама и практично упознали конзерваторско-рестаураторске материјале и поступке.

На дан окупљања, у послеподневним сатима, уз стручно вођство вишег кустоса Светлане Ђалдовић, гости су обишли музеј, конзерваторско-рестаураторски атеље и

From May 26th to June 1st, 2016, a foundation colony of conservators and restorers as well as museum workers was held in the open-air museum “Staro selo” in Sirogojno, with which all the set goals were reached.

Besides lectures, workshops and experience exchange, which we consider the most important way of transferring knowledge and skills, there was also a workshop concerning stone conservation and restoration as well as a session about parquetry and ink technique used on wooden panels. Since many people were interested in this event and we could host only ten persons, we decided to invite our colleagues. The invitation was accepted by:

- ◆ The National Museum of Belgrade: Milica Marić Stojanović, Master of Degrees, a conservator; Željka Temerinski, a conservator counsellor; Nenad Nikitović, a conservator;
- ◆ The Ethnographic Museum, Belgrade: Milica Mirković, a conservator; Rada Uzelac, a technician conservator;
- ◆ The Museum of Vojvodina, Novi Sad: Ana Olajoš, a conservator counsellor;
- ◆ The National Museum, Čačak: Slobodan Bogojević, a conservator;
- ◆ Hemieko company, Belgrade: Srećko Stefanović, a member of SAIN; Boris Stefanović, the chief executive;
- ◆ The open-air Museum “Staro Selo”, Sirogojno: Aleksandar Todorović, a conservator; Svetlana Čaldović, a curator;

Unfortunately, being preoccupied with work, our colleagues from Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments couldn't attend the colony.

Our guests were also the teachers: Ana Bogićević, Snežana Dobrosavljević, Rade Mutapović from The School of Arts, Čačak, with their twenty students, Ivana Stamatović, Marijana Todorović and Milena Vermezović from The School of Arts, Užice, with fifteen students, so we are happy to say that the work in this colony was also educational because the future conservators had the opportunity not only to attend the lectures, but also to take part in workshops and get to know, in practice, different kinds of materials and techniques used in conservation and restoration work.

On the opening day, hosted by the senior curator Ms Svetlana Čaldović, our guests paid a visit to the Museum, the conservation and restoration atelier and depot. Ms Zorica Zlatić Ivković, a historian and the Museum counsellor took

депо, а уз одличну причу о прошлости и садашњости Зорице Златић Ивковић, историчара и музејског саветника, и цркву Св. Петра и Павла и дела сеоског гробља које ужива заштиту као културно добро.

Први радни дан је обележило предавање о превентивној заштити, депоновању, чувању, конзервацији и рестаурацији, као и радионица са основним конзерваторско-рестаураторским поступцима када су у питању текстилни предмети, које су одржале конзерваторка Милица Мирковић и виша конзерваторка техничарка Рада Узелац, колегиница из Етнографског музеја у Београду.

Члан САИН-а, Срећко Стефановић и директор предузећа Хемиеко Борис Стефановић одржали су два предавања о утицају атмосферилија на камен, о заштити камена и рестаураторско-конзерваторским радовима на споменицима културе. У оквиру ових предавања одржана је и радионица чишћења и заштите камена средствима предузећа Хемиеко, при чему је обезбеђена могућност праћења утицаја атмосферилија на ову врсту поступака.

У недељу, 29. 05. чланови колоније су под стручним вођством Зорице Златић Ивковић посетили манастир Дубраву на Златибору и Цркву покрова Богородичиног у Доњој Јабланици.

Магистар Милица Марић Стојановић, виши конзерватор, колегиница из Народног музеја у Београду, говорила је о мултидисциплинарним испитивањима на икони из Народног музеја у Београду, а заједно са Ненадом Никитовићем, конзерватором из исте установе, одржала је радионицу на тему Анатомија дрвета, препознавање и врста, којој је претходило предавање Ненада Никитовића о паркетажи и изради ретуша на дрвеним носиоцима.

Жељка Темерински, конзерватор саветник, колегиница из Народног музеја у Београду, представила је материјале и технике у изради златовеза на примерцима текстила из средњовековних збирки Народног музеја у Београду и са Александром Тодоровићем, конзерватором из Музеја на отвореном „Старо село“ Сирогојно, одржала радионицу златовеза на примерцима из Музеја у Сирогојну.

Закључено је да назив Колонија конзерватора-рестауратора и музејских радника Србије треба задржати као јединствен облик организовања и удруживања, са предиспозицијом дугогодишњег трајања, као и да Колонија треба да остане један од програма Музеја на отвореном „Старо село“, Сирогојно. Формиран је и Програмски савет са четворогодишњим мандатом који чине: Милица Марић Стојановић, Жељка Темерински, Ненад Никитовић, Милица Мирковић, Ана Олајош и Светлана Ћалдовић.

the guests around the church of St Paul and Peter as well as the village cemetery which is a protected cultural heritage, along with a nice story about the past and present.

On the first day, the participants had the opportunity to attend a lecture, delivered by our colleagues from the Ethnographic Museum, Ms Milica Mirković and Ms Rada Uzelac, on the subject of prevention, preservation, conservation and restoration as well as workshops where we got to know different ways of treating textile objects.

A member of SAIN Srećko Stefanović and the chief executive of Hemieko Company, Belgrade, Boris Stefanović, delivered two lectures, one concerning the impact of atmosphaerilia on stones and the other one concerning the protection of stone and restoration works on cultural monuments. This was accompanied with the workshop where the attendants learned how to clean and protect the stones with the products of Hemieko Company.

On Sunday, May 29th the participants visited the Dubrava Monastery on the Mount of Zlatibor and the Church of Holy Virgin's shroud in Donja Jablanica again accompanied with masterly story of Ms Zorica Zlatić Ivković.

Ms Milica Marić Stojanović, Master of Degrees and senior conservator from the National Museum of Belgrade talked about multidisciplinary researches on the icons while Mr Nenad Nikitović, her co-worker, talked about parquetry and ink technique on wooden panels. Together they held a workshop about the wood anatomy and identifying species. Ms Željka Temerinski, a conservator counsellor, presented the Medieval collection of golden thread embroidery, kept in the National Museum, Belgrade, and talked about materials, fabric and techniques used for that craft. Together with Mr Aleksandar Todorović, a conservator from "Staro Selo", she held the workshop and showed the process using the samples from the Sirogojno Museum.

General conclusion of this event was that both the name and the purpose of this colony are appropriate and that in the future, it should be incorporated in list of events of the open-air Museum "Staro Selo" Sirogojno as a way of association, cooperation and experience exchange.

The Programme Council was established with four years' mandate and the members are: Milica Marić Stojanović, Željka Temerinski, Nenad Nikitović, Milica Mirković, Ana Olajoš and Svetlana Čaldović.

Александар Тодоровић, конзерватор-рестауратор
Музеј на отвореном „Старо село“ Сирогојно

Aleksandar Todorović, a conservator and restorer,
The open-air Museum "Staro Selo", Sirogojno

Neke od fotografija sa Osnivačke kolonije
konzervatora-restauratora i muzejskih radnika Srbije

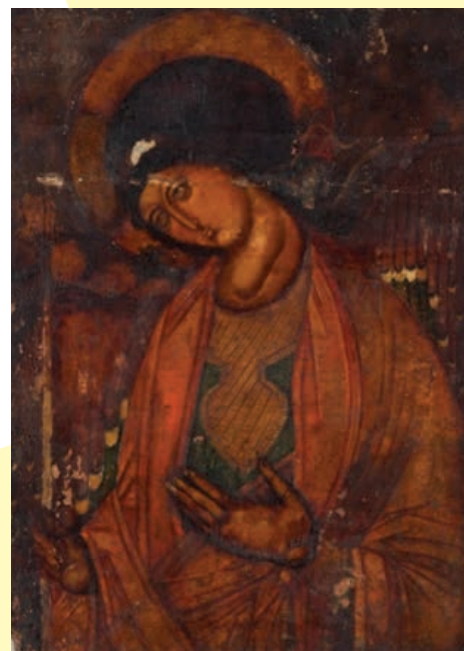
Some of the photos from the Founding colony of
Conservators and restorers as well as museum
workers Serbia

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНА ИСПИТИВАЊА ИКОНЕ ИЗ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

MULTIDISCIPLINARY RESEARCHES OF THE ICON SITUATED IN THE NATIONAL MUSEUM OF BELGRADE

Испитивања културних добара недеструктивним техникама, као што су рендгенографија, ултравиолетна и инфрацрвена рефлектографија и различите спектроскопске технике, учинила су велики искорак у погледу разумевања начина израде, дефинисања врсте материјала и аутентификације уметничких дела из прошлости. На тај начин добијају се информације корисне за сам поступак рестаурације и конзервације али и подаци о могућем пореклу сировина и периоду настанка одређеног уметничког дела.

У оквиру конзерваторске колоније у музеју „Старо село“, Сирогојно, одржане од 26. 05. до 01. 06. 2016, представљени су резултати испитивања иконе на дрвеном носиоцу која се у Народном музеју у Београду води под иб. 1767 под називом Архангел Михаило. Икона је приватна донација особе која је живела на Косову и налази се у музеју од 1957. године. Димензије су 24x33 цм, икона је насликана на танкој дасци или је даска била истањивана током ранијих периода. Сматра се да икона потиче из руске сликарске школе и да би могла да се датира на крај XV или почетак XVI века.

Након урађених ултравиолетних и инфрацрвених снимања, многи детаљи на самој икони постали су уочљивији. У горњем левом углу слова инскрипције „Ар Михаило“ постала су видљивија, као и места у близини спајања преломљене даске која су ретуширана. На ултравиолетном снимку места ретуша су тамнија од оригинала, под условом да се на слици налази лак који заправо даје ефекат флуоресценције услед старења. На инфрацрвеним снимцима боље се уочава цртеж, као што су детаљи косе, лица, одежде итд.

Након ових испитивања пришло се испитивању

In recent years, there has been a tremendous progress in examination of works of art by using non-violent techniques like x-rays, ultraviolet and infrared reflectography as well as various spectroscopic techniques which enabled us not only to understand the process of art work, but also to identify the types of material used for it or to authenticate the artefacts from the past. Thus, we acquire the information and data relevant to the process of restoration and conservation, concerning the possible origin of material or the time the artefact originates from.

During the Conservator colony in the museum “Staro Selo”, Sirogojno, held from May 26th to June 1st, 2016, we presented the results of examination of the wooden panel icon, representing the Archangel Michael, kept in the National Museum, Belgrade and filed by number 1767. It has been the property of the museum since 1957, after being donated by a person from Kosovo. Its dimensions are 24x33cm and it was painted on the thin wooden panel. It was considered to belong to Russian art school, dating whether from the late 15th century or the beginning of the 16th.

After taking ultraviolet and infrared pictures, many new details came out. In the upper left corner the inscription “Ar Mihailo” became more visible. The ultraviolet image showed that the junctures on the broken panel, which had been redone in ink, are darker than they used to be in the original painting, on condition that the painting was var-

материјала од којих је икона сачињена. Анализе дрвеног носиоца показале су да је реч о ораховом дрвету. Недеструктивне анализе осликане стране иконе урађене су помоћу преносивог инструмента за енергетски дисперзивну рендгенску флуоресцентну спектроскопију (EDXRF). Помоћу ове спектроскопске методе могу се детектовати елементи тежи од алуминијума који нам на индиректан начин дају информације о подлози и врсти коришћених пигмената. Установљено је да се ореол и део иконе за који се могло претпоставити да су рађени у техници позлате заправо састоје од легуре бакра и цинка, тј. од материјала који је познатији као шлагметал. Зелени пигмент на химатиону садржи хром, а уочено је и високо присуство баријума у свим спектрима. Сви ови материјали указали су да је реч о делу које је настало много касније него што се првобитно претпостављало. Шлагметал, баријум сулфат као подлога и хром зелена први пут се појављују од средине деветнаестог века. Такође је необично и то да је слика рађена на ораховом дрвету иако је за руске иконе познато да су рађене на липовом дрвету. Могући разлог за ове појаве и за још неке нелогичности у вези са иконографијом и поставком фигуре на овој икони, наводе нас на претпоставку да је реч о делу које је настало пре на подручју Балкана, као нека врста невеште имитације старијег руског иконографског стила. Период досељавања руске православне секте старовераца при крају XVIII века на делту Дунава додатно указује на могуће балканско порекло ове иконе. На овај начин желели смо да прикажемо допринос савремених научних техника у испитивању и аутентификацији уметничких дела.

Мр Милица Марић Стојановић
Народни музеј у Београду

nished which gives the effect of fluorescence as a sign of ageing. The infrared images showed more clearly the mere drawing, distinctive hair and face details, clothes etc.

Having finished these examinations, we explored types of materials of which the icon was made. By further analysis, it was concluded that it was made on the walnut wood. Non-violent inspections of the painted side of the icon were carried out with the handheld Energy Dispersive X-ray Fluorescence Spectroscopy device (EDXRF). This method enables detecting elements heavier than aluminium which gives information about the surface and the types of pigments used. It was also concluded that aureole and the other parts of the icon painted in gold, actually consisted of copper and zinc alloy, known as Schlagmetal. The green pigment on the himation contains chromium and also barium in all of the spectra.

All these materials showed us that this piece of art originates from much later period than it was thought before. Schlagmetal, barium sulphate as a base coat and the chromium green were first used in the middle of the 19th century. It is also strange that the walnut wood was used, since it is well known that Russian icons were painted on the linden wood. All this suggests that this piece originates from the Balkans as an amateur copy of the older Russian iconography style. Another proof in the favour of this option could be the immigration of a Russian orthodox sect, the Old Testament followers, to the Danube delta region at the end of the 18th century.

With this project we wanted to acknowledge the significance of contemporary scientific techniques in examining and authenticating works of art.

Milica Marić Stojanović, Master of Degree,
The National Museum, Belgrade

ПОСТУПАК КОНСОЛИДАЦИЈЕ ДРВЕНИХ НОСИЛАЦА

THE PROCESS OF CONSOLIDATION OF WOODEN PANELS

Полеђина иконе Св. Никола
The reverse side of St Nicholas

Због својих физичких и механичких особина, међу којима посебно треба истаћи анизотропију, то јест кретање дрвета у зависности од начина његовог пресека, и хигроскопију, која се односи на утицај влаге на дрво, може се рећи да је овај материјал веома сложене природе. Стога, до адекватног рестаураторског третмана који се примењује на дрвеним предметима, може се доћи искључиво добрим познавањем и проучавањем овог материјала, његове анатомије и других важних карактеристика.

У случају дрвених носилаца неопходно је, осим актуелних рестаураторско-конзерваторских поступака, познавати и традиционалне конструкцијске технике. Исто тако, познавање материјала дрвеног носиоца и његовог порекла омогућавају разумевање промена на њему, нарочито оних које га оштећују и доводе до кривљења, стварања пукотина и прелома. Рестаураторске интервенције само одређеног дела дрвеног носиоца у том смислу нису довољне за решавање проблема, уколико се не схвати који су узроци његовог настанка. Тек шире сагледавање проблема омогућава рестауратору да примењује ефикаснија решења.

Савремене методе консолидације и реконструкције у третирању дрвених носилаца су бројне и подразумевају индивидуализован приступ стручњака. Као и у другим

Полеђина иконе Богородица Скопиотиса
The reverse side of The Holy Virgin Skopiotisa

Wood is considered to be an extremely complex material taking into account its physical and mechanical characteristics, among which anisotropy (fibers or grain directions) and hygroscopy (the effect of moisture on the wood) are of great importance. That's why, in order to restore it appropriately, it is necessary to acquire a certain knowledge related to its anatomy and other important features.

First of all, besides contemporary restoration and conservation processes, it is necessary to get to know traditional construction techniques. Also, being aware of the origin of the wood as material enables understanding of changes in its structure, especially of the ones causing damages or bending, cracking and breaking. As a consequence, the origin of it being undefined, restoration of only a certain part of the wooden panel is not enough for solving a problem. Only overall look at the problem enables the restorer to apply efficient solutions.

Полеђина иконе Св. три јерарха
The reverse side of The Three Holy Hierarchs

областима рестаурације, ови приступи еволуирали су ка мање инвазивним решењима, прилагођавајући технику материјалима и уносећи у рад са уметничким делима етику професије.

У оквиру конзерваторске колоније у музеју „Старо село“, Сирогојно, одржане од 26. 05. до 01. 06. 2016. презентовани су поступци примене уградних ламелираних и једноделних пакница у процесу консолидације дрвених носилаца, који су се у сваком од наведених случајева ослањали на правило минималних интервенција на оригиналу, а конструктивно су оправдане. Са друге стране, наведена су два система употребе кушака – спољни у облику ластиног репа, (Богородица Скопиотиса) и уградни (Св. Никола), који је заправо реконструкција старог, али прилагођен садашњем положају иконе. Проблем недостатака волумена и његова реконструкција (Св. Три јерарха), такође је третиран у складу са савременим приступом у области конзервације и рестаурације.

Разноврсност решења која се примењују у процесу консолидације и реконструкције на уметничким делима на дрвеној подлози, управо говоре у прилог томе да не постоји универзални шаблон којим се приступа, већ да свако дело треба посматрати као посебан и јединствен проблем који се решава специфичним методом.

The contemporary methods of consolidation and reconstruction of wooden panels are numerous and depend on the individual overview of an expert. As in the other areas of restoration, they evolved into less violent procedures, modified in accordance to materials, with the professional ethics taken into account.

During the Conservators' colony in the museum "Staro selo", Sirogojno, held from May 26th to June 1st, 2016, we presented the process of wooden panel consolidation by installing laminated, one piece wooden laths, with only slight interventions on the original. We presented two ways of using the so-called kušak, a kind of a supportive stake, one being in the shape of a sparrow tail for external use (as in Holy Virgin Skopiotisa), the other incorporating one (as in St Nicholas), being the replica of the old one, but adjusted to the present position of the icon. The lack of the volume and its reconstruction (in the image of The Three Holy Hierarchs) was also treated in accordance to modern standards of conservation and restoration.

Having in mind that there are various solutions for the process of consolidation and reconstruction of the wooden artefacts, we can conclude that there is not a universal model for doing it but each and every piece needs to be considered as a unique one and should be treated individually.

Ненад Никитовић, конзерватор-рестауратор
Народни музеј у Београду

Nenad Nikitović, conservator-restorer,
The National Museum, Belgrade

ПОСЕТА МАНАСТИРУ ДУБРАВА И ЦРКВИ БОГОРОДИЧИНОГ ПОКРОВА

A VISIT TO DUBRAVA MONASTERY AND THE CHURCH OF VIRGIN MARY'S SHROUD

У недељу, 29. 05. 2016. године, чланови колоније су под стручним вођством историчара и музејског саветника Зорице Златић Ивковић посетили манастир Дубраву на Златибору, чија је историја веома необична а локација привлачи посебну пажњу. До пре десетак година до њега није постојао пут, већ га је тада пробила војска. У оквиру порте се налази и нова црква посвећена Светом Василију Острошком, испосница Светог Саве и извор Свете Петке.

У надаस्ве пријатном и занимљивом разговору са оцем Данилом, који је као хиландарски монах уснио сан у којем му је речено да тражи изгубљени манастир где се крије велико благо, сазнали смо да се сновиђење обистинило и да су колеге Завода за заштиту споменика културе из Краљева, након што је отац Данило открио темеље цркве, пронашли и око двеста шездесет млетачких златника радећи археолошка истраживања. Како је написао Зоран Шапоњић описујући археолошке радове у Гласу јавности 2004. године, испод крампа једног од радника „просули су се златници као да су пре који сат, а не пре неколико векова, испали испод чекића.“ Разговарало се о историји Срба, Подриња, о српским манастирима и владарима.

Уз пут, расуте по брдима и пропланцима, скоро све напуштене, аутентичне, урушене чобанске колибе

On Saturday, 29th of May 2016, the members of the colony, under the professional leadership of a historian and museum counsellor Ms Zorica Zlatić Ivković, visited Dubrava Monastery on Zlatibor Mountain which has very intriguing history and attractive location. Not until the army made it about 10 years ago was there a road that led to it. A new church dedicated to saint Basil of Ostrog was built within the courtyard together with the hermitage of St Sava and St Parascheva's well.

In extremely pleasant and interesting conversation with father Danilo, we learned that he had a really strange dream while being a monk of the Hilandar Monastery. Namely, he dreamt of being told to find a lost monastery where he could find an excessive amount of treasure. We found out that his vision eventually came true. After father Danilo revealed the foundation of the church, our colleagues from the Institute for the Protection of Cultural Monuments of Kraljevo, found more than two hundred and sixty Venetian gold coins while doing archaeological researches. Describing archaeological work in Public Voice in 2004, Zoran Šaponjić wrote that beneath one of the workers' pick-axes "gold coins poured out looking as if they hadn't been minted a few centuries ago but a few hours ago". We were talking about Serbian history and the history of Podrinje (Drina river basin), as well as Serbian monasteries and monarchs.

које, што неко рече, као да зову у помоћ. Крај самог пута скоро коришћена катраница и од дебла, на извору, истесано појило, као сведоци материјалне и нематеријалне баштине која очито још увек постоји али, нажалост, само у траговима.

Остатак дана смо провели у селу Доња Јабланица у обиласку цркве брвнаре посвећене покрову Богородичином, која у својој порти има собрашице, скоро сасвим заборављено место окупљања, где се славила црквена слава, седело и јело различитим поводима. Оно због чега смо отишли тамо јесте у скорије време реконструисан дрвени кров од праве цепане шиндре, заковане дрвеним клиновима, баш како се то некада радило, тако да је црква добила свечанији а сигурно аутентичнији изглед.

Сви заједно смо имали прилику да видимо пределе који диктирају начин живота, упознамо обичаје и културу житеља ових крајева, видимо рад колега претходника и створимо сублимат који неоспорно говори о односу човека према старини и природи.

Александар Тодоровић, конзерватор-рестауратор
Музеј на отвореном „Старо село“, Сирогојно

Along the way we saw some dilapidated shepherds' huts, scattered over the hills and meadows, almost each of them being abandoned but authentic and, as someone had said, they looked like they were screaming for help. At the end of the road we came across a recently used oven for producing pine-tar and, on the river source, we could see a watering place made of a trunk both standing as representatives of tangible and intangible cultural heritage which unfortunately exists only in traces.

We spent the rest of the day in the village of Donja Jablanica observing the wooden church dedicated to the Virgin Mary's shroud, which in its courtyard had *sobrašice*, a sort of a meeting point, almost completely forgotten, where *slava* or any other kinds of celebrations and festivities were held. The main reason why we went there was the fact that not long ago, the thatched roof on the church was reconstructed, so it got a brand new, elegant and unique look.

All of us had the opportunity to see a life-dictating landscapes, get to know customs and culture of their inhabitants, see the work of our predecessors and make a product which connects a human relation towards the antiques and nature.

Aleksandar Todorović, a conservator and restorer,
The open-air Museum "Staro Selo", Sirogojno

Crkva pokrova Bogorodičinog
The church of Virgin Mary's shroud

Poseta manastiru Dubrava
Visit to the monastery Dubrava

Sobrašice uselu Donja Jablanica
Sobrašice in the village of Donja Jablanica

PREVENTIVNA ZAŠTITA, KONZERVACIJA I RESTAURACIJA PREDMETA OD TEKSTILA

У оквиру оснивачке колоније конзерватора-рестауратора и музејских радника Србије у Сирогојну, конзерватор Милица Мирковић и виши конзерватор техничар Радмила Узелац одржале су предавање „Превентивна заштита, конзервација и рестаурација предмета од текстила”. На конкретним примерима из збирки Етнографског музеја у Београду и Музеја у Приштини представљени су основни принципи превентивне заштите текстилног материјала приликом дезинсекције, механичког чишћења, мокрог третмана чишћења, конзервације, рестаурације, као и приликом депоновања, излагања и паковања. Такође, приказани су идеални услови за чување и одлагање предмета од текстила у музејима у земљи и иностранству. Након предавања, организована је радионица где су кроз практичан рад представљене основне технике конзервације и рестаурације, које имају за циљ да стабилизују текстилни предмет.

Милица Мирковић, конзерватор
Етнографски музеј у Београду

PREVENTION, CONSERVATION AND RESTORATION OF TEXTILE OBJECTS

Within the founding colony of conservators-restorers and museum workers of Serbia in Sirogojno, the conservator Ms Milica Marković and senior conservator technician Ms Radmila Uzelac delivered a lecture on the subject of prevention, conservation and restoration of textile objects. Using samples from both collections of the Belgrade Ethnographic Museum and the Museum in Priština, they presented the basic principles of preventing fabric during the processes of disinsection, mechanical cleaning, wet cleaning treatment, conservation, restoration as well as preservation, exhibition and packing.

They also showed ideal conditions for keeping and preserving textile objects in museums all over the world. After the lecture, they held a workshop where the attendants had the opportunity to experience basic techniques of conservation and restoration focused on stabilization of the textile sample.

Milica Mirković,
The Ethnographic Museum, Belgrade

ПРЕДАВАЊЕ И РАДИОНИЦА О ЗЛАТОВЕЗУ

GOLDEN THREAD EMBROIDERY

Гледано историјски, нико не зна када су Срби почели са израдом предмета украшених златовезом. У литератури се може пронаћи и податак да су ову технику донели са собом насељавајући Балкан. Ипак, наше средњовековне фреске, витрине и депои многих музеја сведоче о богатству и вишевековном присуству везиља у манастирима, на дворовима, у богатим кућама, као и занатлија абација и терзија, чије су вредне руке и предан, не само физички већ и умни рад, оставиле за собом много предмета којима се данас са дужним поштовањем дивимо.

Првог јуна ове године у Музеју на отвореном „Старо село“, Сирогојно, одржано је предавање музејског саветника Жељке Темерински на тему „Материјали и технике у изради златовеза на примерцима из средњовековних збирки Народног музеја у Београду“. Могло се чути где и како се израђивао златовез, који су најпознатији средњовековни центри код нас и ко је извршио најзначајније утицаје. Говорило се о материјалима, њиховој трајности, чувању и значају. Ово предавање је претходило радионици. Под руководством Александра Тодоровића из музеја домаћина, вежбао се златовез „убирањем“ и „златом на скроз“, наравно златним и сребрним ламеом, а захваљујући колегиницама из Етнографског музеја у Београду Милици Мирковић и Ради Узелац, сви присутни су могли видети како изгледа мало канчело аутентичног сребрног и златног концa. На радионици је било речи о везу и златовезу у руралним крајевима златиборске регије XIX и XX века, о развоју ове врсте занимања, утицајима и местима куповине. Говорило се и о томе како је скупа техника знатно ређа у сеоској него у градској средини.

Гости су били ученици Уметничке школе из Ужица заједно са свим наставницама Иваном Стаматовић и Маријаном Тодоровић, који су, надамо се, богатији за искуства везана за предмет расправе предавања и радионице.

Historically speaking, nobody knows when exactly the Serbs started to make objects decorated with golden thread embroidery. According to the written sources, they brought this technique while inhabiting the Balkan Peninsula. However, medieval frescoes, showcases and depots of many Serbian museums are the proof of both wealth and centuries-long presence of embroiderers in the monasteries, courts and rich houses. They also prove the existence of different types of crafts like weaving and tailoring. Namely, the diligent hands and committed work, both physical and mental, of craftsmen called *abadžija* and *terzija*, left behind themselves a great amount of extraordinary objects for us to admire.

This year, on the 1st of June, in the open-air museum “Staro selo”, Sirogojno, a museum counsellor Ms Željka Temerinski delivered a lecture on the subject of materials and techniques of making golden thread embroidery using the samples from medieval collection of The National Museum of Belgrade. On that occasion, we learned about where and how it was done, where the most popular medieval centres in this region were and who had the biggest impact on it. We also talked about types of materials, their durability, storing and importance. This lecture was preceded by a workshop run by Mr Aleksandar Todorović from the host museum, in the course of which the golden thread embroidery was being practised in the colloquially called *ubiranje* (picking up) and *zlatom na skroz* (whole gold) techniques, done with golden and silver threads. Thanks to our colleagues from The Ethnographic museum of Belgrade Ms Milica Mirković and Ms Rada Uzelac, all the guests could see how a small authentic *kančelo* (yarn) of golden and silver thread looks. The workshop also dealt not only with ordinary and golden embroidery in rural areas of Mount Zlatibor in 19th and 20th century, but also improvement of this craft, its impact and shopping places. Furthermore, we came to a conclusion that nowadays this expensive technique can be found more often in urban than in rural areas.

Among the participants of the colony were the students of The School of Arts from Užice together with their teachers Ms Ivana Stamatović and Ms Marijana Todorović, who, hopefully, enriched their experience in running debates and workshops.

Светлана Ћалдовић, етнолог, виши кустос
Музеј на отвореном „Старо село“, Сирогојно

Svetlana Čaldović, ethnologist, senior curator,
The open-air museum “Staro selo”, Sirogojno

Predavanje Željke Temerinski
Lecture Željka Temerinski

Radionica o zlatovezu
Workshop on gold embroidery

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069.1(497.11)"2016"(083.824)
7.025.3/.4(083.824)

ТОДОРОВИЋ, Александар, 1968-

Оснивачка колонија конзерватора-рестауратора и музејских радника Србије, Музеј на отвореном "Старо село" Сирогојно, 2016. / Александар Тодоровић ; [превод Љиљана Цветковић] = Founding Colony of Conservators and Restorers as well as Museum Workers Serbia, Open air Museums Old Village

Sirogojno, 2016 / Aleksandar Todorović ; [translation Ljiljana Cvetković]. - Сирогојно : Музеј на отвореном "Старо село", 2016 (Београд : Cicero). - 18 стр. : фотогр. ; 21 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Тираж 300.

ISBN 978-86-82447-96-2

а) Музеј на отвореном "Старо село" (Сирогојно) - Оснивачка колонија конзерватора-рестауратора и музејских радника Србије - Изложбени каталози COBISS.SR-ID 225436940

